

JATSS, 2023 ; 5(2), 164-196

First Submission:20.04.2023

Revised Submission After Review: 17.05.2023

Accepted For Publication: 29.06.2023

Available Online Since: 30.06.2023

Research Article

**Were Mask, Distance, and Hygiene Measures Sufficient? A Field Study on Istanbul
Municipalities in the Context of Human Rights Cities^{a,b}**

Erdal Bayraktar^c

Abstract

After the local administrators of Rosario in Argentina declared it a Human Rights City (HRC) in 1997, administrators of many other cities around the world also joined this movement. The HRC declaration entailed a commitment to leveraging local policies to localize universal human rights norms, while also establishing participatory mechanisms that include vulnerable groups. The capability approach provides a framework for evaluating the outcomes of these practices, as it focuses on the obstacles that prevent individuals from realizing their own potential. The objective of this article is to assess HRC practices during the Covid-19 pandemic in relation to individual freedoms and capabilities. Therefore, the practices of Maltepe and Zeytinburnu municipalities, which participated in the Turkey HRC Project, were compared with the practices of Büyükçekmece and Üsküdar municipalities in terms of the capabilities of their respective city residents. The study involved a sample of 5,022 people from these municipalities. The results revealed that residents of project-participant municipalities were statistically more likely to apply for municipal support ($p=0.005$), but there was no significant difference between municipalities with and without project participants regarding receiving municipal support, exposure to discrimination, awareness of municipal activities, and adequacy of activities.

Keywords: human rights cities, capabilities, municipality, pandemic

JEL Codes: I31, H70, H79, R00

^a This research was financially supported by the Raoul Wallenberg Institute.

^b “The sections of this study on “human rights cities practices” and “capabilities approach” are based on the author's doctoral dissertation.”

^c PhD Candidate, T.C. Istanbul University, Institute of Social Sciences, Political Science and Public Administration Doctorate Program, Istanbul/Turkey, erdalbayraktar88@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4174-5530> (Corresponding Author)

JATSS, 2023; 5(2), 164-196

İlk Başvuru: 20.04.2023

Düzeltilmiş Makalenin Alınışı: 17.05.2023

Yayın İçin Kabul Tarihi:29.05.2023

Online Yayın Tarihi:30.05.2023

Araştırma Makalesi

**Maske, Mesafe ve Hijyen Tedbirleri Yeterli Mi? İnsan Hakları Kentleri Bağlamında
İstanbul Belediyeleri Üzerine Bir Saha Araştırması^{a,b}**

Erdal Bayraktar^c

Öz

1997’de Arjantin’in Rosario kentinin yerel yöneticileri tarafından İnsan Hakları Kenti (İHK) olarak ilan edilmesinin ardından dünyanın farklı kentlerinin yöneticileri de bu akıma dahil oldu. İHK ilanı, evrensel insan hakları normlarının yerelleştirilmesi için yerel politikalardan faydalanılmasına yönelik bir taahhüttü. Bu taahhütle beraber yerel yöneticiler kentlerinde katılımcı mekanizmalar oluşturacaklarını ve kırılğan grupların bu mekanizmalara dahil edileceğini beyan ettiler. Bu uygulamaların sonuçlarını değerlendirmek için yapabilirlikler yaklaşımı kullanılabilir. Çünkü yapabilirlikler yaklaşımıyla bireyin kendi potansiyellerini gerçekleştirmesi önündeki engellere odaklanılır. Bu makalenin amacı, Covid-19 pandemisi sırasında İHK uygulamalarının bireyin özgürlükleri ve yapabilirlikleri bağlamında değerlendirilmesidir. Bu kapsamda Türkiye İHK Projesi’ne katılan Maltepe ve Zeytinburnu belediyelerinin uygulamaları, proje katılımcısı olmayan Büyükçekmece ve Üsküdar belediyelerinin uygulamalarıyla kent sakinlerinin yapabilirlikleri bağlamında karşılaştırıldı. Araştırmaya bu ilçelerden toplam 5.022 kişi katıldı. İHK Projesi’ne katılan belediyelerde kent sakinlerinin belediye desteği için diğer belediyelerdeki kent sakinlerine göre daha fazla başvuruda bulunduğu hipotezi istatistiksel olarak anlamlı ($p=0.005$) görüldü. Fakat belediye desteği alma, ayrımcılığa maruz kalma, belediye faaliyetlerinin bilinirliği, faaliyetlerin yeterliliği konularında proje katılımcısı olan ve olmayan belediyeler arasında anlamlı bir fark görülemedi.

Anahtar Kelimeler: insan hakları kentleri, yapabilirlikler, belediye, pandemi

JEL Kodlar: I31, H70, H79, R00

^a Bu araştırma Raoul Wallenberg Enstitüsü tarafından finansal olarak desteklenmiştir.

^b “Bu çalışmanın “insan hakları kentleri uygulamaları” ve “yapabilirlikler yaklaşımı” ile ilgili bölümleri yazarın doktora tezine dayanmaktadır.”

^c Doktora Adayı, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Programı, İstanbul/Türkiye, erdalbayraktar88@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4174-5530> (Sorumlu Yazar)

Giriş¹

Dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşamakta ve 2050 yılında kent nüfusu oranının yüzde 68'e ulaşması beklenmektedir (The United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division [UN DESA], 2019). Kentli nüfusun daha da artmasının kentsel mekândaki ilişkilerin nasıl bir zeminde gelişeceği, toplumların gelecekteki yaşam kaliteleri üzerinde belirleyici etkileri olacaktır. Günümüzde kentler ekonomik, sosyal ve politik eşitsizliklerin giderek daha fazla yoğunlaştığı yerler olma riskiyle karşı karşıyadır. Gerek akademik yazında gerek de küresel politika belgelerinde bu risk göz önüne alınmakta, kentlerdeki yönetsel, tasarımsal ve sosyal süreçler yeniden değerlendirilmektedir.

Kentlerin nasıl kurgulanacağı veya kurgulanması gerektiğine ilişkin tartışmalar özellikle kriz dönemlerinin başlıca tartışma konularından biridir. Zira, Covid-19 pandemisinde de görüldüğü gibi günümüzde küresel krizlerin çoğu ya kent kaynaklıdır ya da kentler üzerinden etkisini artırmaktadır.

11 Mart 2020 tarihinde Covid-19'un Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilanının ardından (The World Health Organization [WHO], 2020) dünyadaki farklı ülkeler ve kurumlar Covid-19'la mücadele kapsamında faaliyetler yürütmeye, aşı geliştirmeye ve koruyucu önlemler almaya başlamıştır. Bu kurumlar arasında belediyeler² de yer almıştır. Belediyeler ve belediye yöneticileri, kimi zaman merkezi hükümetlerin kimi zaman da küresel organizasyonların yönlendirmeleri doğrultusunda pandemi ile mücadele yöntemlerini hayata geçirmiştir. Belediyeler tarafından kent sakinlerine yönelik olarak hijyen çalışmaları, hijyen ve maske ekipmanı dağıtımı, gıda yardımı, eğitim faaliyetleri, maddi ve psikolojik destek gibi faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Kavas Bilgiç, 2020; Urhan & Arslankoç, 2021). Ancak diğer taraftan pandemi ile mücadele sürecinin kendisi haklar bağlamında değerlendirilebilecek bazı uygulamaların adeta askıya alınmasının da gerekçesi olmuştur. Örneğin yerel düzeydeki katılımcı mekanizmaların ötelenmesi, kent sakinlerine yönelik kısıtlayıcı faaliyetler, kent sakinleri arasında ayrımcılık yapılması gibi uygulamalar bu dönemde daha görünür hale gelmiştir (Bhanot vd., 2021; Edgell vd., 2021; Sarafian, 2022). Oysa pandeminin; fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve kültürel etmenleri sebebiyle zaten kırılğan durumda olan ve savunmasızlığı derinden yaşayan bireylerin bu kırılğanlıklarını daha da derinleştiren bir etkisi olmuştur (Aday, 1994; Forbes-Mewett & Nguyen-Trung, 2019; Kuran vd., 2020; Mechanic & Tanner, 2007). Bu nedenle pandemi süreciyle beraber kentlerde daha da görünür olan eşitsizliklerin hak temelli bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesi elzem gözükmektedir.

Hak temelli bakış açısı, toplumsal hayatın tüm evrelerine ve yaşam alanlarının her tarafına insan haklarının nüfuz etmesi anlamına gelmektedir. Günümüzde "insan haklarının yerelleşmesi", insan haklarına yönelik faaliyet yürüten kurumların politika belgelerinde ve politika uygulayıcılarının söylemlerinde sıkça kullanılan ve tartışılan bir konudur (Grigolo, 2017; The United Nations [UN], 2022). İnsan haklarının yerelleşmesi bağlamında, bireylere en yakın yerel kamu kurumları olan belediyelere de büyük bir rol atfedilmektedir.

İnsan hakları ile belediyeler ve kentler arasındaki ilişki son birkaç on yıldır giderek artan bir şekilde ele alınmaktadır (Baumgärtel & Oomen, 2019; Davis vd., 2017; Grigolo, 2017; Kjaerum vd., 2017; Oomen, 2018; Oomen & Baumgärtel, 2018). 1960'ların başında kent hakkı çerçevesinde kentlerde başlayan mücadele ve kavramsallaştırma faaliyetleri, Henri Lefebvre'nin (2018) çalışmalarıyla yeni bir boyuta taşınmıştır. 1968 Hareketlerine ilham kaynağı olan kent hakları kavramı daha sonrasında da kent ve haklar çerçevesinde pek çok

¹ Beykent Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 04.11.2020 tarihli kararla izin alınmıştır.

² Bu çalışmada belediye, yerel yönetimlere karşılık olarak kullanılmıştır.

çalışmayı ve mücadeleyi etkilemiştir. Kent haklarına ilişkin tanımlar yıllar içerisinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Lefebvre tarafından anti-kapitalist yönüyle değerlendirilen kent hakkı, sonraki yıllarda insan haklarının yerleştirilmesi ve bu hakların kentlerde güvence altına alınarak güçlendirilmesi için kullanılan bir kavram haline gelmiştir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde sivil toplumun güçlenmesi bu durumun itici güçlerinden birini oluşturmuştur. Ayrıca, küresel politika belgelerinde insani gelişmişliğe ve insan haklarının yerel düzlemde sağlanıp korunmasına ilişkin ifadeler de bu durumun somut yansımaları olmuştur. 1993'teki Viyana Deklarasyonu ile insan haklarının yerleştirilmesi ve gözetilmesi için küresel bir çağrıda bulunulmuş (The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR], 1993), ve yine aynı yıllarda İHK için büyüyen bir toplumsal hareket ortaya çıkmıştır (Yücel, 2022). İnsan Hakları Öğrenimi için Halk Hareketi tarafından önerilen uygulamalarla yerel politika tasarım ve uygulama süreçlerinde farklı kesimlerden toplumsal katılımın sağlanması amaçlanmıştır (The People's Decade for Human Rights Education [PDHRE], 2007). Kentlerinin İHK olduğunu ilan eden dünyanın farklı coğrafyalarından yerel yöneticiler ve yerel yönetimlerin yetkili organları, kentlerinde insan hakları normlarını yerleştirmeyi, katılımcı mekanizmaların işler hale getirilmesini taahhüt etmişlerdir (Kjaerum vd., 2018; Oomen, 2018). Benzer şekilde, 2018-2020 yılları arasında İsveç (Lund Üniversitesi) Raoul Wallenberg Enstitüsü, Tük Dünyası Belediyeler Birliği ve Research Worldwide İstanbul tarafından başlatılan ve üç yıl süren Türkiye İnsan Hakları Kentleri Projesi'nde de bu kapsamda çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye'nin farklı bölgelerinden yedi belediye Türkiye İHK Projesi'ne katılmış, farklı kırılgan gruplara yönelik çalışmalar yapmak ve stratejik planlarında bu kapsamda değerlendirmelerde bulunmak üzere İHK olma taahhüdünde bulunmuştur. Ankara'dan Altındağ Belediyesi çocuk ve kadın alanında, Çankaya Belediyesi çocuk, engelli, kadın ve yaşlı alanında, Antalya Muratpaşa Belediyesi çocuk, kadın ve yaşlı alanında, Gaziantep Şahinbey Belediyesi çocuk ve sığınmacı alanında, İstanbul Maltepe Belediyesi çocuk ve kadın alanında, Zeytinburnu Belediyesi çocuk, kadın ve sığınmacı alanında, Mersin Büyükşehir Belediyesi de çocuk, engelli, sığınmacı, kadın ve yaşlı alanlarında proje kapsamında çalışmalar yürüteceklerini belirtmiştir (Research Worldwide İstanbul [RWİstanbul], t.y.). Projede İHK uygulamaları için teorik ve kavramsal temel ile göstergeler oluşturulmuş, belediye düzeyinde sağlanan kamusal hizmetlerin politika tasarımı ve uygulama süreçleriyle insan hakları bağlamında farkındalık yaratması amaçlanmıştır (Yücel, 2022).

Dünya genelinde ve Türkiye'de yapılan akademik çalışmalara rağmen, İHK olma beyanının ve bu beyan doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine yönelik yeterli ampirik çalışma bulunmamaktadır (Grigolo, 2016; Grigolo, 2017). Türkiye İHK Projesi kapsamında önerilen İHK göstergeleri, İHK bağlamında yürütülen faaliyetlerin bireylerin yapabilirlikleri ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi için bir başlangıç olmuştur (Günlük-Şenesen vd., 2021; Yücel, 2022). Amartya Sen (2004) tarafından geliştirilen yapabilirlikler yaklaşımı, İHK uygulamalarının dönüştürücü etkilerinin incelenmesi ve bu çerçevede hak ihlallerinin ve en kırılgan grupların mevcut durumlarının değerlendirilmesi için analitik bir araç olabilir. Yapabilirlikler yaklaşımıyla eşitsizlikler ve özgürlükler için böylesi bir değerlendirmeye uygun bir çerçeve sağlanır (Burchardt & Vizard, 2011; Elson, 2003; Fukuda-Parr, 2011; Robeyns, 2003; Nussbaum, 2018; Whiteside ve Mah, 2012). Buradan hareketle, İHK uygulamalarının ve/veya taahhüdünün, Covid-19 pandemisi sürecinde kent sakinlerinin yapabilirlikleri açısından bir fark yaratıp yaratmadığına ilişkin soruya yanıt aranarak gerçekleştirilen uygulamalara ilişkin ampirik bir çalışma yapma fırsatı doğmuştur. Bu makalede, proje katılımcısı olan ve olmayan belediyelerdeki kent sakinleri arasında İHK taahhüdünün Covid-19 pandemisi sırasında belediye hizmetlerine erişim açısından herhangi bir anlamlı fark yaratıp yaratmadığı karşılaştırılmaktadır. Makalenin ilk bölümünde yapabilirlikler yaklaşımına ve bunun yerel politikalarda nasıl yorumlanabileceğine ilişkin yazın taraması

yapılmıştır. İkinci bölümde İHK yaklaşımı ve uygulamalarına yönelik yazın sunulmuştur. Üçüncü bölümde, pandemi sürecinde belediyelerin uygulamaları yapabilirlikler bağlamında ele alınmıştır. Dördüncü bölümde çalışmanın yöntemi ve veri toplama süreçleri açıklanmıştır. Beşinci bölümde de veri toplama sürecinde elde edilen bulgular aktarılmıştır. Sonuç bölümünde ise araştırmanın bulguları özetlenmiş ve gelecekteki çalışmalara yönelik çıkarımlar yapılmıştır.

Bir İnsan Hakları Yaklaşımı Olarak Yapabilirlikler Yaklaşımı

Amartya Sen tarafından geliştirilen yapabilirlikler yaklaşımında, ilk olarak “neyin eşitliği” sorusuna odaklanılmaktadır (Sen, 1979'dan aktaran Broderick, 2018). Nitekim eşitsizlikler ekonomik sebeplerden olduğu kadar sosyal, kültürel ve politik unsurlardan da kaynaklanabilmektedir. Yapabilirlikler yaklaşımıyla, bireylerin bu unsurlar karşısında nasıl güçlendirilebileceği sorgulanır. Yine bu unsurlar kalkınmanın da temel unsurlarıdır. Bu bağlamda Sen (2004), yapabilirlikler yaklaşımıyla kalkınma olgusunun odağında ne olması gerektiğini tartışmıştır. Buna göre kalkınmanın amacı, özgürlüklerin genişletilmesi yoluyla bireylerin yaşam koşullarının önündeki engellerin kaldırılması ve böylelikle bireylerin anlamlı gördükleri bir hayatı yaşayabilmeleridir.

Özgürlüklerin genişletilmesi veya diğer bir deyişle bireyin özgür olabilmesi, insani kalkınmanın bir sonucudur. İnsani kalkınma ise bireylerin hak ihlallerinden, yoksulluktan, yoksunluktan, kamusal hizmetlerdeki dışlanmışlıktan özgür olma halidir (Sen, 2004). Söz konusu özgürlük, salt bir eşitlik haliyle değil, bireyin potansiyelini gerçekleştirebileceği fırsatlara sahip olması, muhtaç hale gelmekten özgür olmasıyla sağlanır (Laruffa, 2020). Böylece birey kendi dirliğini (*well-being*) formüle edebilir.

Yapabilirlikler yaklaşımında, her birey için dirliğin özgün bir şekilde iyileştirilmesi esastır. Bu doğrultuda, iyi bir yaşam önündeki engellerin aşılması ve insan onuruna uygun bir yaşamın temellerinin savunulması gerekir (Nussbaum, 2018). Yapabilirlikler yaklaşımıyla bireylerin içerisinde buldukları koşulların çok boyutlu bir şekilde ele alınabilmesi mümkün olmaktadır (Clark & Hodgett, 2019). Bireylerin içerisinde bulunduğu koşulların değerlendirilebilmesi için üzerinde durulması gereken temel soru, bireylerin ne yapabileceğidir. Nussbaum (2018) bu sorunun cevabını, bireylerin sahip oldukları potansiyellere ulaşabilmeleri için yapabilecekleri şeylerin tamamı olarak ortaya koyar. Buradan hareketle bireylerin sahip oldukları potansiyel, seçim yapabilmeleri ve özgür olabilmeleri üzerinden kavranmakta ve dolayısıyla bireylerin sahip oldukları potansiyellerin önündeki engellerin de bireylere yönelik insan hakları ihlalleri olarak tanımlanabilmektedir.

Yapabilirlikler yaklaşımıyla insan haklarının incelenmesi için uygun bir çerçeve sağlanır (Burchardt & Vizard, 2011; Robeyns, 2003). Ayrıca yapabilirlikler yaklaşımıyla kamu politikalarının bireyin potansiyelini, yapabilirliklerini dönüştürebilme ihtimali incelenebilir. Böylece küresel politika belgelerinde tanımlanan hakların gerçekleşmesinin ne ölçüde geçerlik kazandığı veya kazanmadığı değerlendirilebilir (Elson, 2003; Fukuda-Parr, 2011; Fukuda-Parr vd, 2009; Vaughan, 2007; Whiteside & Mah, 2012). Özgürlüğün yapabilirlikler yaklaşımının merkezinde yer alma sebebi bireyin anlamlı gördüğü bir hayatı yaşamasına yönelik koşulların keşfedilmesindeki rolünden kaynaklanır. Buna karşın özgürlüğün ne ölçüde sağlanıp sağlanamadığı başlıca bir sorundur (Yücel, 2022).

Bu sorunun çözümü için insan haklarının gözlemlenmesi, küresel politika belgelerinde tanımlanan hakların ne ölçüde geçerlilik kazandığının (OHCHR, 1993) incelenmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ancak yapılan ampirik çalışmaların çoğunlukla ulusal düzeyde ve ülkeler arasındaki değerlendirmelerde sınırlı kaldığı görülmektedir (Fukuda-Parr, 2007; Randolph vd.,

2017; Randolph vd., 2010). Bölgesel veya kent düzeyinde yapılan çalışmalar nadirdir (Yücel, 2022).

Yapabilirliklerin yerel düzeyde incelenmesi önemlidir, çünkü bireylerin gündelik hayatları daha çok yerel politikalar çerçevesinde şekillenir. Yapabilirlikler, bireyin anlam verdiği bir hayatı yaşayabilmesi için özgürce tercihlerde bulunabilmesine yönelik işlevleri, fırsatları ve bunları gerçekleştirebilme yetkinliğidir (Drydyk, 2011; Nussbaum, 2018; Robeyns, 2003; Robeyns, 2005; Sen, 2004; Sen, 2005; Sen, 2010). Dolayısıyla bireylerin kendi hayatlarına müdahale edebilme yetkinliği bu düzeyde ulusal veya küresel düzeye göre daha güçlüdür. Bireylerin özgür tercihleriyle yapabilirlikleri işlevlere dönüşür ve her birey kendi yapabilirlikler setini oluşturur. Ancak bireyler, içerisinde buldukları sosyal, ekonomik ve politik koşullar sebebiyle bu eşitsizliklerin kendi hayatlarına ve tercihlerine olumsuz etkilerini yaşayabilirler (Burchardt, 2008; Burchardt & Vizard, 2011; Elson, 2003; Robeyns, 2003; Vizard, 2016). Bu olumsuz etkiler, gündelik hayat pratiklerinde derinleşebilir. Bireylerin gündelik hayatlarını yaşadığı yerler olarak kentler, söz konusu bağlamda tüm ilişkileri, mekanizmaları ve yapılarıyla incelenmesi gereken yerler haline gelir.

Kentlerde politika tasarım ve uygulama süreçlerinde insan hakları normlarının yaygınlaştırılması, katılımcı mekanizmaların uygulanması ve farklı kırılgan grupların kent hayatına dahil olmalarının kolaylaştırılması, yani insan haklarının yerelleştirilmesi için yerel politikaların incelenmesi önem arz etmektedir. Diğer taraftan kentsel düzeyde eşitsizliklerle mücadeleye konu olabilecek pek çok faaliyet belediyelerin yetki alanı içerisinde yer almaktadır (Günlük-Şenesen vd., 2017; Günlük-Şenesen vd., 2021; Yücel, 2022).

Yapabilirlikler yaklaşımıyla yerel politikalar değerlendirilebilir ve politikaların etkileri bireylerin yapabilirlikleri bağlamında incelenebilir. Fakat bu noktada süreçlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine yönelik göstergelerden (Günlük-Şenesen vd., 2017; Günlük-Şenesen vd., 2021; Yücel, 2022) faydalanılmalı ve daha fazla ampirik çalışmayla günlük pratikler ele alınmalıdır. Günlük pratiklerin incelenmesinde kriz dönemlerinde yapılacak çalışmalar ayrıca değerlidir. Çünkü kriz dönemleri kimi zaman katılımcılık gibi temel haklarda (Anaby, 2021) yaşanabilecek ihlalleri de beraberinde getirir. Bu durum, bireylerin taleplerini iletme imkanlarını daha da zorlaştırabilir. Dolayısıyla birey yapabilirliklerinin yerel politikalar çerçevesinde incelenmesi, kriz dönemlerinde belediyelerin insan haklarına ne ölçüde bağlı olduğunun, haliyle kentsel düzeydeki hak ihlallerinin anlaşılmasını sağlar. Böylesi bir kriz döneminde yapabilirlikler bağlamında bir inceleme için Covid-19 pandemisi ve bu dönemde belediyelerin yaptıkları ele alınabilir.

Belediyeler, kent sakinlerinin temel ihtiyaçlarına yönelik faaliyetler gerçekleştirme yetkisine ve bu sayede bireylerin yapabilirliklerini geliştirme gücüne sahiptirler. Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nda da ifade edildiği gibi kırılgan bireylerin ihtiyaçları, yardım, kültürel etkinlik, spor faaliyetleri gibi etkinliklerin belediye hizmetleri arasında yer aldığı görülmektedir (Belediye Kanunu, 2005). Covid-19 pandemisi, belediyelerin bu faaliyetlerinin gerekliliğini ve bunların yaşam kalitesine, özellikle de kentsel düzeydeki yaşam kalitesine etkisini bir kere daha göstermiştir.

İHK taahhüdüyle belediye yöneticileri, politika tasarım ve uygulama süreçlerinde kendi belediyelerinde hak temelli bir yaklaşım benimseyeceklerini, başta kırılgan gruplar olmak üzere toplumun geneli için insan haklarına dayalı bir kentsel yaşamı katılımcı bir şekilde gerçekleştireceklerini beyan etmişlerdir. Her ne kadar bu taahhütler bağlayıcı nitelikte olmasalar da belediye yönetimlerinin karar alma ve uygulama süreçlerine ilişkin iyi niyetlerini göstermektedir. Dolayısıyla pandemi sürecinde bu taahhütte bulunan belediyelerin sınırları içerisinde yaşayan kent sakinlerinin böyle bir taahhütte bulunmayan belediyelere göre daha çok

yardıma erişmeleri, daha az ayrımcılığa uğramaları, belediye faaliyetleri hakkında daha çok bilgi sahibi olmaları, belediye hizmetlerini daha yeterli bulmaları beklenir. Ayrıca tüm bu unsurlar bireylerin yapabilirliklerinin iyileştirilmesine katkı sağlar. Böylece bireylerin yaşam kalitesi artabilir. İHK taahhüdüne sahip belediyelerdeki kent sakinlerinin bu bağlamda yaşam koşullarını taahhütte bulunmayan belediyelerdeki kent sakinlerinden farklılaşması beklenir.

Kent Hakkından Kentte İnsan Haklarına: İnsan Hakları Kentleri

Kentsel mekân bir çelişki mekânıdır ve bu çelişkinin başlıca unsuru bireyler, sosyal yapılar ve kurumlar arasındaki ilişkilerdir (Oomen & Baumgärtel, 2014). Diğer taraftan, kentsel mekân yine bu unsurlar arasındaki ilişkiler üzerinden hak temelli bir şekilde kurgulanması yoluyla iyileştirilebilir. Açıkça belirtilmese de İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde yer alan pek çok hak kent yaşamıyla ilgilidir. Bununla birlikte, kentsel yaşam koşulları bu hakların sağlanması noktasında bireyler açısından pek çok hak ihlali yaratabilir (Anand, 2018). Bu sebeple kentsel yaşam koşullarının hak temelli bir bakış açısıyla ele alınması ve insan haklarının yerleştirilmesine yönelik son yıllarda gittikçe ivme kazanan bir hareket vardır.

İnsan haklarının yerleştirilmesi; yerel düzeydeki politika tasarım ve uygulamalarına hak temelli bir bakış açısının yerleştirilmesi, böylelikle eşitsizliklerin ve kırılanlıkların azaltılması anlamına gelmektedir. İnsan haklarının yerleştirilmesine yönelik ilk kavramsallaştırma çalışmalarının izi kent hakkına ilişkin çalışmalarda görülebilir. Kent hakkı kavramı ilk olarak 1967 yılında Henri Lefebvre'nin aynı isimli³ kitabında kullanılmıştır. Kent hakkını anti-kapitalist bir bağlamda değerlendiren Lefebvre (2018), özellikle kentsel yaşamın dönüşümüne odaklanmıştır. Lefebvre'nin kullanımıyla kent hakkı, bireylerin kendi arzularını yerine getirebilecekleri ve bu süreçte desteklendikleri bir toplumda yaşam hakkıdır (Marcuse, 2010). Benzer şekilde David Harvey (2008) de kent hakkını toplumsal boyutuyla ele alırken, bunu bireyin kenti ve kendi yaşamını değiştirebilme özgürlüğüyle değerlendirmiştir. Bunlar, kent hakkını özünde anti-kapitalist bir hak olarak ele alan tutumlardır. Oysa 1990'ları takip eden süreçte ve günümüz politika belgelerinde kent hakkı, bu iki anti-kapitalist düşünürün tahayyülü dışında da kullanılmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında sivil toplumun ön plana çıkması ve kalkınmada sürdürülebilirlik, yerel kalkınma gibi kavramların gündeme gelmesiyle kent hakkına yönelik yaklaşımlar farklı bir boyut kazanmıştır. Bu boyut, kentsel mekânda değişim ve kullanım değeri üzerinden devrimci bir tartışmanın aksine, kentte farklı aktörlerin dahil olduğu yönetime dayalı bir iş birliğine, iyi yaşama yönelik çevresel, sosyal, ekonomik ve politik unsurlara, kırılan gruplar başta olmak üzere hak temelli politikaların tüm kent sakinleri için temin edildiği bir yöne doğru evrilmiştir. Kavrama ilişkin bu dönüşüm günümüz dünyasında kentlerin mevcut ekonomik ilişkilerde bir lokomotif konumuna gelmesiyle paraleldir (Anand, 2018). 1990'lı yıllarda imzalanan pek çok politika belgesinde kent ve kent yaşamı, bu konum dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Kent hakkına ilişkin bu paradigma değişimi devrimci kimliğinden sıyrılmış toplumsal hareketlerin dahil olduğu, adil, erişilebilir bir kent yaşamı tahayyülüdür.

1990'lı yıllarda yaşanan dönüşüm, insan hakları gündeminin yerel pratiklerde yaşanabilmesine yönelik talepleri de beraberinde getirmiştir. Aynı dönemde kalkınma pratiklerinde temel yaklaşım olarak benimsenen (The United Nations Development Program [UNDP], 1990) yapabilirlikler yaklaşımı açısından da kent hakkı kapsayıcı bir hak olarak

³ Kitabın orijinal ismi *Le Droit à la Ville* Türkçe çevirilerde Şehir Hakkı olarak kullanılmıştır.

yorumlanabilir. Buna göre kent hakkı, kentlerde bireylerin dahil olduğu ilişkilerin yaratılmasıyla, kentsel koşulların bu bağlamda incelenebileceği bir hakktır (Deneulin, 2014).

Gerek merkezi hükümetler gerek yerel yönetimler benimsedikleri stratejilerde, yayınladıkları politika belgelerinde ve hedeflerinde kent hakkına yönelik atıflarda bulunmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından onaylanan Binyıl Kalkınma Hedefleri, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Yeni Kentsel Gündem gibi belgeler bu bağlamda değerlendirilebilir (BM, 2018; UN, 2000; UN, 2015a; UN, 2015b). Yine 1990'lı yıllarda ABD merkezli bir STK olan PDHRE, kentlerdeki sosyal yapıların ve kırılgan grupların kent yönetimine dahil edilmesinin amaçlandığı bir sivil toplum hareketi başlatmıştır. 1997 yılında Arjantin'in Rosario Belediye Başkanı tarafından İnsan Hakları Kenti (İHK) taahhüdünün onaylanmasıyla beraber Rosario Belediyesi'nde insan haklarına duyarlı politikaların tasarlanıp uygulanacağı, yani yerel politikalarda katılımcı süreçlerin işletileceği ve farklı grupların bu süreçlere katılımının sağlanacağı beyan edildi (Oomen, 2018). Bu taahhülle beraber Rosario, dünyanın ilk İHK'si olarak ilan edildi.

İHK uygulamalarının amacı, bireyin ve toplumun yaşamının insan hakları çerçevesinde geliştirilmesi ve yerel politikalarla, kurumlar arasındaki iş birliğiyle bu gelişimin teşvik edilmesidir (PDHRE, 2007). İHK olgusunun temelinde ekonomik ve sosyal bir dönüşüm, bu dönüşüm içerisinde kurum ve kuruluşların insan haklarına dair farkındalık sahibi olmaları yer alır. İHK uygulamalarıyla yerel politikaların bütüncül bir şekilde insan haklarını güçlendirecek şekilde tasarımı ve uygulama süreçlerinin bu kapsamda yerel yöneticilerce benimsenmesi yer almaktadır (PDHRE, 2007). Dolayısıyla İHK'ler için temel unsur, paydaşlar arasında iş birliği ve bu iş birliğine dayanarak insan hakları eğitimlerinin, eylem planlarının oluşturulması ve bunların yaygınlaştırılmasıdır (van den Berg & Oomen, 2013).

Rosario'nun İHK olarak ilan edilmesinin ardından dünyanın farklı coğrafyalarından onlarca yerel yönetici kentleri adına İHK olma taahhüdünde bulunmuştur. 2011 yılında Güney Kore'nin Gwangju kentinde bir araya gelen yerel yöneticiler eşliğinde İnsan Hakları Kenti Deklarasyonu Dünya İnsan Hakları Kentleri Forumu'nda ilan edilmiştir (The World Human Rights Cities Forum [WHRCF], 2011).

Yerel yöneticilerin insan hakları konusunda eyleme geçmeleri ve bu konuda taahhütlerde bulunmaları aslında kentleşmenin sonuçlarına karşı bir cevap üretme çabası olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda insan hakları ve yerel yönetimler arasında ilişki kurma çabaları gerek yazında gerek pratikte son yıllarda giderek artmaktadır. (Baumgärtel & Oomen, 2019; Davis vd., 2017; Grigolo, 2017; Kjaerum vd., 2017; Oomen, 2018; Oomen & Baumgärtel, 2018). Kentleşmenin olumsuz yönleri ve etkileri toplumsal bir karşı çıkışın da nüvelerini barındırmakta ve bu yüzden yerel yöneticiler hem kalkınmanın toplumsal boyutunu desteklemek hem de kalkınma sonucunda ortaya çıkan toplumsal çelişkilerin yerel düzeyde oluşturabileceği muhtemel gerilimleri azaltmak için politika tasarım ve uygulamalarında farklı metotlara girişmektedir. Bu durum hem küresel politika belgelerinde belirtilen sürdürülebilir kalkınmanın bir gerekliliği (Kjaerum vd., 2018) hem de toplumsal çelişkileri yerel düzeyde azaltmanın bir yöntemidir. Ayrıca yerel yönetimlerde bireylerin kırılganlıkları, mahrumiyetleri ve yoksunlukları insan hakları bağlamında ilk elden değerlendirilebilir. Çünkü yerel yönetimler bireye gündelik hayatta en yakın kamusal aktörlerdir (Baumgärtel, 2021).

Her ne kadar yerel yöneticiler tarafından taahhütler söz konusu olsa da İHK uygulamaları için bir kurallar çerçevesi yoktur (Grigolo, 2017). İHK'lere yönelik yapabilirlikler bağlamında hazırlanan göstergeler (Günlük-Şenesen vd., 2021; Yücel, 2022) bu kentlerde insan haklarının ölçülebilir olması için yapılan çalışmalardır. Ölçümler vasıtasıyla mevcut yerel politika tasarım ve uygulama süreçlerine ilişkin bir değerlendirme mümkün olmaktadır. Kriz

dönemleri bu ölçümün kapsamını daraltmayacağı gibi geniş çerçevede bir inceleme yapmak için de bir fırsattır. Çünkü İHK taahhüdü, yerel faaliyetlerde insan haklarına dayalı süreçler izlemeye, politika uygulayıcılarının insan hakları konularında bilinçlendirilmesine, katılımcı mekanizmaların güçlendirilmesine ve kent sakinlerinin yerel düzeyde bilgiye, hizmetlere, uygulamalara erişebilir olmasına dayalı bir taahhüttür (Grigolo, 2017; Yücel, 2022). Bu taahhüdün kriz zamanlarında dikkate alınmayarak ötelenmesi, İHK uygulamalarının bir markalaşma faaliyeti veya mevcut eşitsizlikleri görünmez kılan bir uygulama silsilesi olarak değerlendirilmesine sebep olabilir (Grigolo, 2017). Dolayısıyla Covid-19 pandemisi ve bu pandemi sürecindeki İHK uygulamaları, mevcut taahhütlerin ve uygulamaların incelenmesi için bir fırsat yaratmıştır.

COVID-19 Pandemisi ve Yerel Yönetimler

11 Mart 2020 tarihinde DSÖ tarafından ilan edilen Covid-19 pandemisi (WHO, 2020) kapsamında küresel, ulusal ve yerel tüm kurum ve kuruluşlar farklı düzeylerde eylem ve politikaları hayata geçirmişlerdir. Pandemi sürecinde sığınmacılar, engelliler, kadınlar, çocuklar, LGBTİ+ bireyler, yaşlılar gibi kırılgan gruplar veya çoklu kırılganlık deneyimi yaşayan bireyler mevcut kırılganlıklarını daha da derinleştiren bir krizle karşılaşmıştır.

T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından da ülkenin ilk vakanın duyurulmasının ardından (Sağlık Bakanı Koca, Türkiye’de ilk virüs vakasını açıkladı, 11 Mart 2020) Türkiye’de de pandemiye karşı ulusal ve yerel düzeyde koruyucu sağlık önlemleri ve müdahale çalışmaları başlatılmıştır. Bu süreçte belediyeler de kimi zaman hızlı bir şekilde harekete geçmek kimi zaman da merkezi hükümet direktiflerini uygulamak amacıyla pandemi kapsamında tedbirlerini ve faaliyetlerini gerçekleştirmiştir.

Pandeminin fiziksel ve ekonomik etkilerinin yanında sosyo-ekonomik etkileri, özellikle de gündelik hayat üzerindeki etkileri pandemi ile mücadele önlemlerinde belediyeleri önemli bir konuma taşıdı. Belediyelerce bu süreçte gıda kolisi yardımı, sıcak yemek yardımı, alışveriş kartı uygulaması, bebek bezi ve mama yardımı, evde sağlık, temizlik, eğitim, maske dağıtımı, hijyen malzemesi dağıtımı, kentsel mekânların dezenfektasyonu, psikolojik destek, aile içi şiddet, sağlık personellerine hijyen kiti desteği, nakdi yardım, danışmanlık gibi hizmetlerde bulunuldu (Urhan & Arslankoç, 2021). Bu hizmetler, belediyelerin yaşanan krizle ilgili ilk müdahale noktalarından biri olması sebebiyle önemliydi. Diğer taraftan, böylesi beklenmeyen bir kriz karşısında pandemi koşulları kent sakinleri için olduğu gibi belediyeler için de ekonomik, teknik ve insan kapasitelerini zorlayan bir durum yarattı. Çünkü sosyal hayatın tümüyle etkilendiği bu dönemde belediyelerin de etkilenmesi kaçınılmazdı (Özgün, 2021).

Covid-19 pandemisinin bir diğer yüzü de mevcut eşitsizlikleri yapısıydı. Eve kapanma dönemlerinde artan kadına yönelik şiddet (The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women [UN WOMEN], 2021), eğitime erişememe (Agormedah vd., 2020) veya yaşlı bireylerin toplumsal bir baskıyla damgalanması ve kaygı yaşamaları (Şimşek vd., 2022) sıkça karşılaşılan durumlar oldu. Bu gibi durumlar bireylerin hayat kaliteleri ve özgürlükleri üzerinde olduğu gibi birlikte yaşanan kentlerdeki kent yaşamı üzerinde de olumsuz etkilere sebep oldu.

Pandemi sebebiyle insan hakları başta olmak üzere pek çok demokratik standart ihlal edildi. Çoğu zaman insan hakları ihlali olarak değerlendirilebilecek olan uygulamaların gerekçelendirilmesinde bu uygulamalar sayesinde toplum sağlığının korunduğu argümanı öne sürüldü. Oysa mevcut verilere göre Covid-19’a bağlı ölümler ile hak ihlalleri arasında herhangi bir doğrusal ilişki kurulamadı (Edgell vd., 2021). Yine benzer araştırmalarda İHK taahhüdüne sahip çoğu belediyenin pandemi ile mücadelede kapsamındaki faaliyetlerinde temel bir

farkındalığa sahip olsalar da insan haklarına dayalı bir yaklaşım izlemediği görülmüştür (Hanotier, t.y.).

Yöntem

2020 yılından itibaren yapılan her anket çalışmasında Etik Kurul zorunluluğu getirilmiştir. Bu çalışmaya temel oluşturan anket 2020 yılından sonra yapıldığı için etik kurul onayı gerektirmektedir. Söz konusu izin Beykent Üniversitesinin Etik Kurulu'nun, 04.11.2020 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve onaylanmıştır. İlgili karar alınmış ve bu makale ekinde erişime açılmıştır.

Raoul Wallenberg İnsan Hakları Araştırmaları Hibe Programı (RW-İHAHP) 2020 kapsamında, Raoul Wallenberg Enstitüsü tarafından desteklenen araştırmanın amacı, Türkiye İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan belediyelerin pandemi sürecindeki politikalarını insan hakları bağlamında kent sakinleri üzerinden değerlendirmektir.

Araştırma için akademisyenler, Türkiye İHK Projesi yürütücüleri ve seçilen belediyelerdeki kişilerle sahaya çalışmasına ilişkin ön değerlendirme yapılmıştır. Bu ön değerlendirmeler neticesinde araştırma projesi Raoul Wallenberg Enstitüsü tarafından ikinci bir destekle büyütülmüş ve saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Saha çalışması için yapılan etik kurul başvurusunda ilçelerdeki kırılğan gruplardan bireylerle ve belediye yöneticileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler, ilçe sakinleriyle de telefon anketi yapılması planlanmış, fakat pandemi koşulları sebebiyle araştırma kapsamında sadece anket çalışması tamamlanmıştır. Saha çalışmasına yönelik veri toplama aşaması için çeşitli araştırma şirketlerinden teklif alınmış ve Etik Araştırma Şirketi ile Kasım 2020 tarihinde veri toplanması için sözleşme imzalanmıştır.

Araştırmanın yürütüldüğü belediyelerden ikisi olan İstanbul'un Maltepe ve Zeytinburnu belediyeleri Türkiye İHK Projesi katılımcısıdır. Bu iki belediye üzerinden karşılaştırma yapılabilmesi için İnsani Gelişme Vakfı'nın (Şeker, Bakış, & Dizeci, 2018) İstanbul'da İnsani Gelişme Endeksi-İlçeler (İGE-İ) 2017 Raporu'ndan faydalanılmıştır.

İGE-İ 2017'ye (2018) göre Maltepe'nin insani gelişmişlik değeri 0,669, Zeytinburnu'nun insani gelişmişlik değeri de 0,500'tir. Her iki belediyeyi başka bir belediye ile karşılaştırmak amacıyla 0,025 uzaklık değeri belirlenmiştir. Ardından bu belediyelerin nüfusları incelenmiş ve 2020 yılı adrese dayalı nüfus verilerine göre Maltepe'nin nüfusunun 515.021, Zeytinburnu'nun nüfusunun da 283.657 olduğu görülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], t.y.). Bu doğrultuda nüfus aralığı için artı-eksi 50.000 kişi belirlenmiştir. Sonuç olarak Maltepe'nin Üsküdar'la, Zeytinburnu'nun da Büyükçekmece'yle karşılaştırılması uygun görülmüştür.

Araştırmanın destekçileriyle yapılan görüşmeler neticesinde, seçilen her belediyenin sınırları içerisinde ikamet eden 18 yaş üstü bireyler hedeflenmiştir. Bu kapsamda her ilçeden basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle 1.250 kişi olmak üzere toplam 5.000 kişiye ulaşılması ve katılımcılar arasında cinsiyet dağılımının eşit olması amaçlanmıştır. 25 Kasım- 30 Aralık 2020 tarihleri arasında CATI (telefon anketi) yöntemi ile dört ilçeden toplam 5.022 kent sakini araştırmaya katılmıştır. Araştırma kapsamında hazırlanan 24 soruluk anket çerçevesinde bir karşılaştırma yapılmış ve İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerinin cevapları ki-kare testine (*Chi-Square Tests*) göre istatistiksel olarak anlamlı olup olmadıkları bağlamında yorumlanmıştır. Bu çerçevede araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

H1: İHK Projesi'ne katılan belediyelerdeki kent sakinleri pandemi sürecinde destek almak için belediyelerine, projeye katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerinden daha fazla başvurmuştur.

H2: İHK Projesi'ne katılan belediyelerdeki kent sakinleri pandemi sürecinde belediyelerinden, projeye katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerine göre daha fazla destek almıştır.

H3: İHK Projesi'ne katılan belediyelerdeki kent sakinleri projeye katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerine göre belediye hizmetlerinden faydalanırken daha az ayrımcılığa uğramıştır.

H4: İHK Projesi'ne katılan belediyelerdeki kent sakinleri projeye katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerine göre pandemi sürecindeki belediye faaliyetlerinden daha fazla haberdar olmuştur.

H5: İHK Projesi'ne katılan belediyelerdeki kent sakinleri projeye katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerine göre pandemi ile mücadelede belediyelerce yapılacak hizmetleri daha önemli görmüşlerdir.

H6: İHK Projesi'ne katılan belediyelerdeki kent sakinleri pandemi sürecinde belediye tarafından yapılan hizmetleri, projeye katılmayan belediyelerdeki kent sakinlerine göre daha fazla yeterli bulmuşlardır.

Bulgular

Araştırmanın 5.022 katılımcısının demografik ve sosyo-ekonomik durumları aşağıda özetlenmektedir.

Demografik Özellikler

Demografik özellikler kapsamında katılımcıların cinsiyet, doğum yılı, aylık hane geliri, kaç çocuk sahibi oldukları, evlerinde bakmakla yükümlü oldukları biriyle yaşayıp yaşamadıkları, evde kronik rahatsızlığı veya fiziksel engeli olan birinin olup olmadığı, bakım hizmeti alıp almadıkları, ücretli bir işte çalışıp çalışmadıkları ve çocuklarının olup olmadığı soruları hakkında bilgi edinilmiştir.

Cinsiyet. Katılımcıların %50,1'i kadın, %49,9'u da erkektir (Tablo 1).

Tablo 1.

Katılımcıların cinsiyet dağılımı

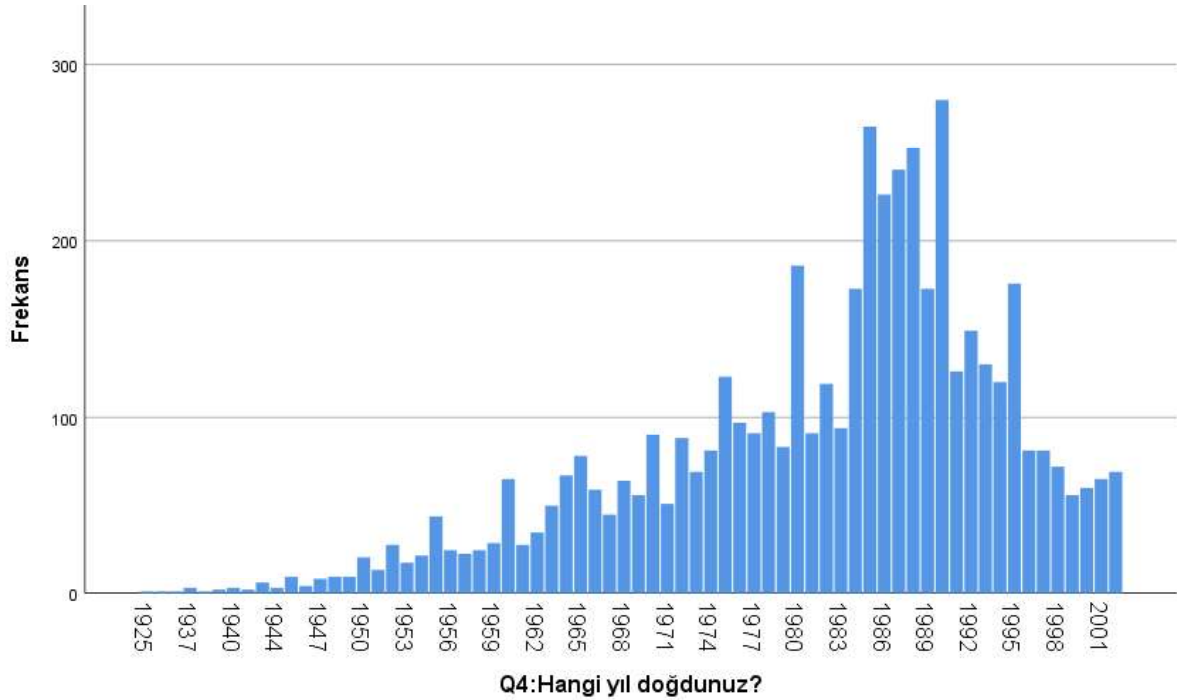
		Q2: Görüşmecinin cinsiyeti			
		Kadın		Erkek	
		N	%	N	%
Q1: Hangi ilçede ikamet ediyorsunuz?	Büyükçekmece	632	50,3	625	49,7
	Maltepe	625	49,8	631	50,2
	Üsküdar	625	50,0	625	50,0
	Zeytinburnu	634	50,4	625	49,6
	Total	2516	50,1	2506	49,9

Açıklama. Araştırma katılımcılarının verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Doğum Yılı. Katılımcıların ağırlıklı olarak **1983-1995** yılları arasında doğan katılımcılardan oluştuğu belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1.

Katılımcıların doğum tarihlerinin dağılımı

Açıklama. Araştırma katılımcılarının verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Aylık Hane Geliri. Gelir durumlarına bakıldığında katılımcıların ağırlıklı olarak 2501 TL – 4000 TL gelir grubunda dağılım gösterdikleri (%45,9) tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2.

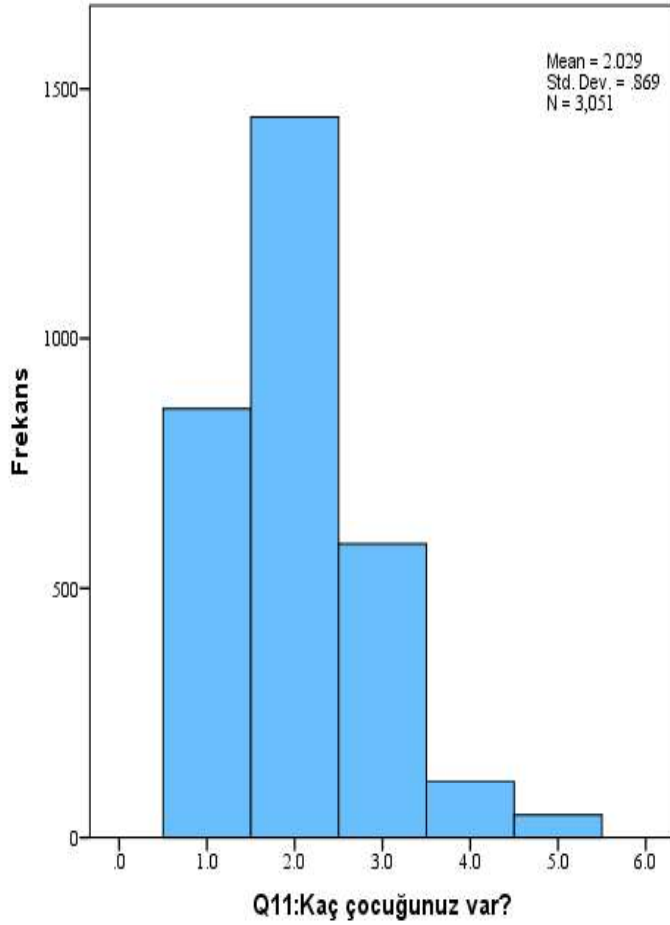
Katılımcıların aylık hane gelirleri

	Q24: Evinizin aylık tahmini geliri ne kadardır?											
	0 TL – 1500 TL		1501 TL – 2500 TL		2501 TL – 4000 TL		4001 TL – 6000 TL		6001 TL – 8000 TL		8001 TL ve daha fazla	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Büyükçekmece	28	2,2	216	17,2	593	47,2	295	23,5	86	6,8	39	3,1
Maltepe	32	2,5	260	20,7	561	44,7	228	18,2	85	6,8	90	7,2
Üsküdar	42	3,4	269	21,5	607	48,6	200	16,0	86	6,9	46	3,7
Zeytinburnu	50	4,0	276	21,9	545	43,3	270	21,4	67	5,3	51	4,1
Total	152	3,0	1021	20,3	2306	45,9	993	19,8	324	6,5	226	4,5

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Çocuk sayısı. Katılımcılardan çocuk sahibi olduğunu belirtenlere yöneltilen “Kaç çocuğunuz var?” sorusuna katılımcıların ekserisinin 2 çocuk yanıtı verdiği görülmüştür. Katılımcıların %39,2’si ise sıfır yanıtını vermiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Katılımcıların çocuk sayıları

Açıklama. Araştırma katılımcılarının verdikleri cevaplar doğrultusunda hazırlanmıştır.

Diğer Demografik Bilgiler

Katılımcılar, kendilerine sorulan “Sizin veya evinizdeki başka bir bireyin herhangi bir kronik rahatsızlığı (diyabet, tansiyon, kalp rahatsızlığı veya sürekli ilaç kullanmanızı gerektirecek başka durumlar) veya fiziksel engeli var mıdır?” sorusuna %25,8 oranında evet, %74,2 oranında hayır; “Evde bakmakla yükümlü olduğunuz biri var mı?” sorusuna %19,6 oranında evet, %80,4 oranında hayır; “Evinizde kendiniz veya başka bir birey için dışarıdan çocuk bakımı, engelli bakımı, yaşlı bakımı, hasta bakımı gibi bir bakım hizmeti alıyor musunuz?” sorusuna %2,3 oranında evet, %97,7 oranında hayır; “Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?” sorusuna %54,7 oranında evet, %45,3 oranında hayır; “Çocuğunuz var mı?” sorusuna %60,8 oranında evet, %39,2 oranında hayır yanıtını vermiştir (Tablo 3).

Tablo 3.

Katılımcılara ilişkin diğer demografik bilgilerin ilçelere göre dağılımı.

	Büyükçekmece		Maltepe		Üsküdar		Zeytinburnu		Total		
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Q6: Sizin veya evinizdeki başka bir bireyin herhangi bir kronik rahatsızlığı (diyabet, tansiyon, kalp rahatsızlığı veya sürekli ilaç kullanmanızı gerektirecek başka durumlar) veya fiziksel engeli var mıdır?	Evet	315	25,1	357	28,4	300	24,0	323	25,7	1295	25,8
	Hayır	942	74,9	899	71,6	950	76,0	936	74,3	3727	74,2
Q7: Evde bakmakla yükümlü olduğunuz biri var mı?	Evet	333	26,5	231	18,4	173	13,8	247	19,6	984	19,6
	Hayır	924	73,5	1025	81,6	1077	86,2	1012	80,4	4038	80,4
Q8: Evinizde kendiniz veya başka bir birey için dışarıdan çocuk bakımı, engelli bakımı, yaşlı bakımı, hasta bakımı gibi bir bakım hizmeti alıyor musunuz?	Evet	5	1,5	3	1,3	5	2,9	10	4,0	23	2,3
	Hayır	328	98,5	228	98,7	168	97,1	237	96,0	961	97,7
Q9: Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?	Evet	724	57,6	686	54,6	682	54,6	657	52,2	2749	54,7
	Hayır	533	42,4	570	45,4	568	45,4	602	47,8	2273	45,3
Q10: Çocuğunuz var mı?	Evet	848	67,5	788	62,7	674	53,9	741	58,9	3051	60,8
	Hayır	409	32,5	468	37,3	576	46,1	518	41,1	1971	39,2

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

İHK Projesi Katılımcısı Olan ve Proje Katılımcısı Olmayan Belediyelerin Karşılaştırılması

Türkiye İHK Projesi katılımcısı olan belediyeler (Maltepe ve Zeytinburnu) ile proje katılımcısı olmayan, ama insani gelişmişlik ve nüfus bakımından bu iki belediyeye benzer belediyeler (Büyükçekmece ve Üsküdar) içerisinde ikamet eden kent sakinleri araştırma hipotezleri bağlamında karşılaştırılmıştır. Proje katılımcısı olan ve olmayan kent sakinleri iki gruba ayrılarak hipotezler test edilmiştir.

Destek Başvurusunda Bulunmaya Dair Bilgiler

H1 kapsamında İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan ilçelerde ikamet edenler arasında ankete katılan kişilerin "Q14: Pandemi sürecinde destek almak için belediyenize başvurduunuz mu?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde proje katılımcısı belediyelerde yaşayanların projeye katılmayan belediyelerde yaşayanlara göre daha fazla belediyeye başvurduğu görülmektedir. Bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu anlaşılmıştır (Tablo 4; Chi-Square Tests, p=0.006).

Tablo 4.

Pandemi sürecinde destek almak için belediyenize başvurduğunuz mu? sorusuna verilen cevapların projeye katılan ve katılmayan ilçelere göre dağılımı.

		Q14: Pandemi sürecinde destek almak için belediyenize başvurduğunuz mu?	
		Evet	Hayır
Katılm	Türkiye İHK Projesi'ne katılan	239	2276
	Türkiye İHK Projesi'ne katılmayan	184	2323

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Destek Alımına Dair Bilgiler

H2 kapsamında İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan ilçelerde ikamet edenler arasında ankete katılan kişilerin “Q16: Pandemi sürecinde belediyenizden herhangi bir destek aldınız mı?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde beyanda bulunan ilçelerde yaşayanların beyanda bulunmayan ilçelere göre daha az destek aldıkları görülmüştür. Bu farkın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu anlaşıldı (Tablo5; Chi-Square Tests, $p=0.005$).

Tablo 5.

Pandemi sürecinde belediyenizden herhangi bir destek aldınız mı? sorusuna verilen cevapların projeye katılan ve katılmayan ilçelere göre dağılımı.

		Q16: Pandemi sürecinde belediyenizden herhangi bir destek aldınız mı?	
		Evet	Hayır
Katılm	Türkiye İHK Projesi'ne katılan	259	2256
	Türkiye İHK Projesi'ne katılmayan	321	2186

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Belediye Hizmetlerinde Ayrımcılığa Dair Bilgiler

H3 kapsamında İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan ilçelerde ikamet edenler arasında ankete katılan kişilerin “Q19: Pandemi sürecinde belediye hizmetlerinde herhangi bir ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde beyanda bulunan ilçelerde yaşayanların beyanda bulunmayan ilçelere göre fazla ayrımcılığa maruz kaldıkları ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmıştır (Tablo 6; Chi-Square Tests, $p=0.721$).

Tablo 6.

Pandemi sürecinde belediye hizmetlerinde herhangi bir ayrımcılığa uğradınız mı? sorusuna verilen cevapların projeye katılan ve katılmayan ilçelere göre dağılımı.

		Q19: Pandemi sürecinde belediye hizmetlerinde herhangi bir ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?	
		Evet	Hayır
Katılm	Türkiye İHK Projesi'ne katılan	232	2283
	Türkiye İHK Projesi'ne katılmayan	224	2283

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Belediye Faaliyetlerinden Haberdar Olmaya Dair Bilgiler

H4 kapsamında İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan ilçelerde ikamet edenler arasında ankete katılan kişilerin "Q20: Belediyenizin pandemi sürecindeki faaliyetlerinden haberdar oldunuz mu?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde beyanda bulunan ilçelerde yaşayanların beyanda bulunmayan ilçelere göre az haberdar oldukları ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmıştır (Tablo 7; Chi-Square Tests, $p=0.352$).

Tablo 7.

Belediyenizin pandemi sürecindeki faaliyetlerinden haberdar oldunuz mu? sorusuna verilen cevapların projeye katılan ve katılmayan ilçelere göre dağılımı.

		Q20: Belediyenizin pandemi sürecindeki faaliyetlerinden haberdar oldunuz mu?	
		Evet	Hayır
Katılm	Türkiye İHK Projesi'ne katılan	938	1577
	Türkiye İHK Projesi'ne katılmayan	967	1540

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Belediyenin Pandemi ile Mücadeledeki Rolüne Dair Bilgiler

H5 kapsamında İHK Projesi'ne katılan ve katılmayan ilçelerde ikamet edenler arasında ankete katılan kişilerin "Q22: Sizce belediyelerce yapılacak hizmetler pandemi ile mücadelede önemli midir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde beyanda bulunan ilçelerde yaşayanların beyanda bulunmayan ilçelere göre belediyelerin pandemi ile mücadeledeki rolüne daha az önem verdikleri ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmıştır (Tablo 8; Chi-Square Tests, $p=0.364$).

Tablo 8.

Sizce belediyelerce yapılacak hizmetler pandemi ile mücadelede önemli midir? sorusuna verilen cevapların projeye katılan ve katılmayan ilçelere göre dağılımı.

		Q22: Sizce belediyelerce yapılacak hizmetler pandemi ile mücadelede önemli midir?	
		Evet	Hayır
Katılm	Türkiye İHK Projesi'ne katılan	2462	53
	Türkiye İHK Projesi'ne katılmayan	2463	44

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Belediyenin Pandemi Sürecindeki Hizmetlerinin Yeterliliğine Dair Bilgiler

H6 kapsamında İHK Projesi'ne projesine katılan ve katılmayan ilçelerde ikamet edenler arasında ankete katılan kişilerin “Q23: Belediyenizin pandemi sürecinde yaptığı hizmetleri yeterli buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde beyanda bulunan ilçelerde yaşayanların beyanda bulunmayan ilçelere göre daha fazla yeterli buldukları ancak bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşıldı (Tablo 9; Chi-Square Tests, $p=0.117$).

Tablo 9.

Belediyenizin pandemi sürecinde yaptığı hizmetleri yeterli buluyor musunuz? sorusuna verilen cevapların projeye katılan ve katılmayan ilçelere göre dağılımı.

		Q23: Belediyenizin pandemi sürecinde yaptığı hizmetleri yeterli buluyor musunuz?	
		Evet	Hayır
Katılm	Türkiye İHK Projesi'ne katılan	1577	938
	Türkiye İHK Projesi'ne katılmayan	1518	989

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Pandemi Sürecindeki Belediye Hizmetlerine Dair Bilgiler

Pandemi sürecinde araştırma katılımcılarının belediye hizmetlerine ilişkin verdikleri bilgiler aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Bu bilgiler içerisinde hangi destekler için başvurdukları, hangi desteklerden faydalandıkları, belediyeye hangi iletişim kanalları ile ulaştıkları ve belediye faaliyetlerinden nasıl haberdar oldukları yer almaktadır.

Belediye ile İletişim Kanallarına Dair Bilgiler

Katılımcıların “Belediyenize ihtiyaçlarınızı nasıl iletiniz?” sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda (Tablo 10) gösterilmiştir. İhtiyaçları iletme için tüm belediyelerde telefon kullanımının yoğun olarak tercih edildiği anlaşılmıştır.

Tablo 10.

Belediyeye ihtiyaçların hangi kanallarla iletildiđine ilişkin bilgiler.

	Büyükçekmece		Maltepe		Üsküdar		Zeytinburnu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Telefonla	65	70,7	56	65,9	58	63,0	106	68,8
İnternet sitesinden iletilen mesajla	20	21,7	35	41,2	27	29,3	43	27,9
Ziyaretle	6	6,5	1	1,2	9	9,8	12	7,8
Dilekeyle	6	6,5	4	4,7	7	7,6	5	3,2
E-Postayla	3	3,3	1	1,2	4	4,3	4	2,6
E devlet	0	0,0	0	0,0	3	3,3	0	0,0
Tanıdık	0	0,0	0	0,0	1	1,1	1	0,6

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Alınan Desteklere Dair Bilgiler

Belediyeden herhangi bir destek alınıp alınmadığına ilişkin şartlı soruya evet cevabı veren katılımcılara hangi destekleri aldıkları sorulmuştur. Buna göre katılımcılar tüm ilçelerde en çok hijyen ekipmanı (maske, siperlik, dezenfektasyon malzemesi, hasta bezi gibi) desteği yanıtını vermişlerdir (Tablo 11). Belediyeden alınan desteklerin cinsiyete göre dağılımını incelendiği zaman hijyen ekipmanının kadınlar tarafından daha fazla talep edildiği görülmüştür (Tablo 12).

Tablo 11.*Belediyeden alınan desteklere ilişkin cevapların ilçelere göre dağılımı.*

	Büyükçekmece		Maltepe		Üsküdar		Zeytinburnu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Hijyen ekipmanı (maske, siperlik, dezenfektasyon malzemesi, hasta bezi gibi) desteği	65	58,6	64	65,3	163	77,6	96	59,6
Erzak desteği	42	37,8	21	21,4	24	11,4	52	32,3
Nakit desteği	16	14,4	19	19,4	32	15,2	27	16,8
Alışveriş desteği	0	0,0	2	2,0	5	2,4	3	1,9
Diğer	2	1,8	0	0,0	3	1,4	1	0,6
Ulaşım hizmeti desteği	1	0,9	0	0,0	1	0,5	3	1,9
Bakım hizmeti (Çocuk, hasta, engelli, yaşlı bakımı gibi)	0	0,0	1	1,0	4	1,9	0	0,0
Sıcak yemek desteği	0	0,0	0	0,0	1	0,5	0	0,0
Vergi erteleme	0	0,0	1	1,0	0	0,0	0	0,0
Eğitim materyali desteği (tablet, bilgisayar gibi)	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Eğitim-kültürel faaliyet desteği	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Hukuki destek	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Psikolojik danışmanlık	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Ücretsiz internet desteği	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Kira desteği	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 12.*Belediyeden alınan desteklere ilişkin cevapların cinsiyetlere göre dağılımı.*

	Kadın		Erkek	
	N	%	N	%
Hijyen ekipmanı (maske, siperlik, dezenfektasyon malzemesi, hasta bezi gibi) desteği	238	61,3	150	38,7
Erzak desteği	70	50,4	69	49,6
Nakit desteği	49	52,1	45	47,9
Alışveriş desteği	8	80,0	2	20,0
Diğer	3	50,0	3	50,0
Ulaşım hizmeti desteği	5	100,0	0	0,0
Bakım hizmeti (Çocuk, hasta, engelli, yaşlı bakımı gibi)	4	80,0	1	20,0
Sıcak yemek desteği	0	0,0	1	100,0
Vergi erteleme	1	100,0	0	0,0
Eğitim materyali desteği (tablet, bilgisayar gibi)	0	0,0	0	0,0
Eğitim-kültürel faaliyet desteği	0	0,0	0	0,0
Hukuki destek	0	0,0	0	0,0
Psikolojik danışmanlık	0	0,0	0	0,0
Ücretsiz internet desteği	0	0,0	0	0,0
Kira desteği	0	0,0	0	0,0

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Alınmak İstenen Desteklere Dair Bilgiler

Katılımcılara pandemi sürecinde belediyeden hangi destekleri almak istedikleri sorulmuştur. Bu çerçevede tüm ilçelerde için Belediyeden destek almak istemem yanıtı en yüksek oranda verilmiştir. Bunu, tüm ilçelerde Nakit desteği cevabı izlemiştir (Tablo 13). Belediyeden alınmak istenen desteklerin cinsiyete göre dağılımı incelendiği zaman özellikle eğitim materyali, erzak ve kira desteği taleplerinde erkeklerin oranı kadınlara göre daha

fazlayken, hijyen ekipmanı, ücretsiz internet desteği, bakım hizmeti, sağlık ve sıcak yemek desteği taleplerinde kadınların erkeklere göre oranı daha fazla olmuştur. Bu sonuçlar, ev içerisinde zaman geçirme ve iş gücüne katılım bağlamında değerlendirilebilir (Tablo 14).

Tablo 13.

Belediyeden alınmak istenen desteklere ilişkin cevapların ilçelere göre dağılımı.

	Büyükçekmece		Maltepe		Üsküdar		Zeytinburnu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Belediyeden destek almak istemem	655	52,1	700	55,7	622	49,8	664	52,7
Nakit desteği	313	24,9	310	24,7	373	29,8	376	29,9
Hijyen ekipmanı maske, siperlik, dezenfektasyon malzemesi, hasta bezi gibi desteği	179	14,2	159	12,7	166	13,3	136	10,8
Erzak desteği	184	14,6	127	10,1	147	11,8	173	13,7
Kira desteği	103	8,2	57	4,5	82	6,6	95	7,5
Eğitim materyali desteği tablet, bilgisayar gibi	74	5,9	36	2,9	38	3,0	51	4,1
Alışveriş desteği	71	5,6	26	2,1	36	2,9	46	3,7
Ücretsiz internet desteği	35	2,8	43	3,4	21	1,7	26	2,1
Ulaşım hizmeti desteği	12	1,0	20	1,6	20	1,6	9	0,7
Bakım hizmeti Çocuk, hasta, engelli, yaşlı bakımı gibi	13	1,0	11	0,9	9	0,7	23	1,8
Vergi erteleme	6	0,5	9	0,7	19	1,5	15	1,2
Eğitim-kültürel faaliyet desteği	8	0,6	9	0,7	9	0,7	12	1,0
Psikolojik danışmanlık	8	0,6	12	1,0	4	0,3	6	0,5
İş	2	0,2	5	0,4	9	0,7	7	0,6
Düşünmedim-aklıma gelmiyor	10	0,8	0	0,0	5	0,4	3	0,2
Fatura desteği	2	0,2	2	0,2	8	0,6	4	0,3
Sıcak yemek desteği	0	0,0	7	0,6	6	0,5	2	0,2
Aranıp sorulması, ilgi	4	0,3	2	0,2	5	0,4	2	0,2
Burs desteği	5	0,4	1	0,1	1	0,1	5	0,4
Sağlık ve ilaç desteği	6	0,5	3	0,2	1	0,1	1	0,1
Diğer	1	0,1	2	0,2	3	0,2	4	0,3
Denetimler artırılmsın	1	0,1	1	0,1	2	0,2	5	0,4
Sokak hayvanlarına destek	1	0,1	2	0,2	2	0,2	0	0,0
Hukuki destek	1	0,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 14.

Belediyeden alınmak istenen desteklere ilişkin cevapların cinsiyete göre dağılımı.

	Kadın		Erkek	
	N	%	N	%
Belediyeden destek almak istemem	1307	49,5	1334	50,5
Nakit desteği	687	50,1	685	49,9
Hijyen ekipmanı maske, siperlik, dezenfektasyon malzemesi, hasta bezi gibi desteği	348	54,4	292	45,6
Erzak desteği	265	42,0	366	58,0
Kira desteği	155	46,0	182	54,0
Eğitim materyali desteği tablet, bilgisayar gibi	87	43,7	112	56,3
Alışveriş desteği	71	39,7	108	60,3
Ücretsiz internet desteği	78	62,4	47	37,6
Ulaşım hizmeti desteği	36	59,0	25	41,0
Bakım hizmeti Çocuk, hasta, engelli, yaşlı bakımı gibi	41	73,2	15	26,8
Vergi erteleme	27	55,1	22	44,9
Eğitim-kültürel faaliyet desteği	18	47,4	20	52,6
Psikolojik danışmanlık	14	46,7	16	53,3
İş	9	39,1	14	60,9
Düşünmedim-aklıma gelmiyor	11	61,1	7	38,9
Fatura desteği	7	43,8	9	56,3
Sıcak yemek desteği	10	66,7	5	33,3
Aranıp sorulması, ilgi	7	53,8	6	46,2
Burs desteği	7	58,3	5	41,7
Sağlık ve ilaç desteği	8	72,7	3	27,3
Diğer	7	70,0	3	30,0
Denetimler artırılmalı	2	22,2	7	77,8
Sokak hayvanlarına destek	4	80,0	1	20,0
Hukuki destek	1	100,0	0	0,0

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Belediye Faaliyetlerinden Nasıl Haberdar Olunduğuna Dair Bilgiler

Pandemi sürecinde belediye faaliyetlerinden haberdar olup olmadıklarına ilişkin şartlı soruya evet diyen katılımcılara, faaliyetlerden hangi kanallar üzerinden haberdar oldukları sorulmuştur. Buna göre hem İHK Projesi'nin katılımcısı olan ve olmayan belediyelerdeki kent sakinlerinin en çok kullandığı iletişim kanalları internet ve SMS olmuştur (Tablo 15).

Tablo 15.

Belediyeden faaliyetlerinden nasıl haberdar olunduğuna ilişkin cevapların ilçelere göre dağılımı.

	Büyükçekmece		Maltepe		Üsküdar		Zeytinburnu	
	N	%	N	%	N	%	N	%
İnternet üzerinden	301	58,8	255	58,4	260	57,1	233	46,5
SMS ile	194	37,9	194	44,4	172	37,8	225	44,9
Tanıdık vasıtasıyla	154	30,1	123	28,1	122	26,8	143	28,5
Telefonla	73	14,3	58	13,3	58	12,7	64	12,8
Afişler ile	33	6,4	31	7,1	39	8,6	32	6,4
Belediye personelinin ziyaretleriyle	53	10,4	18	4,1	29	6,4	32	6,4
Televizyon	1	0,2	4	0,9	3	0,7	7	1,4
Sosyal Medya	3	0,6	1	0,2	6	1,3	5	1,0
Gazete Broşür	0	0,0	2	0,5	2	0,4	1	0,2
Muhtar	0	0,0	3	0,7	0	0,0	0	0,0

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Pandemi Sürecinde Yaşanan veya Endişe Duyulan Zorluklar

Pandemi Sürecinde Yaşanan En Büyük Zorluk

Katılımcılara yöneltilen “Q5: Pandemi sürecinde yaşadığınız en büyük zorluk neydi?” sorusuna katılımcıların %31,6’sı Sağlık riskleri yanıtını vermiştir. Bu yanıtı sırasıyla Zorluk yaşamadım (%27,9), ekonomik zorluklar (%24,5) ve sokağa çıkamamak (%4,5) yanıtları izlemiştir (Tablo 16). Aynı cevaplar cinsiyet dağılımına göre incelendiğinde “çocuklarının eğitimden mahrum kalması” cevabının kadınlar tarafından erkeklere göre daha fazla verildiği görülmüştür (Tablo 17). Sonuçlar ekonomik gelir dağılımına göre incelendiği zaman ekonomik gelir artıkça zorluk yaşamadığını belirten kişilerin oranının arttığı, ekonomik gelir azaldığında ise tam tersi bir tablo ortaya çıktığı görülmektedir (Tablo 18).

Tablo 16.*Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları en büyük zorluk.*

	Büyükçekmece		Maltepe		Üsküdar		Zeytinburnu		Total	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sağlık riskleri	313	24,9	404	32,2	450	36,0	421	33,4	1588	31,6
Zorluk yaşamadım	365	29,0	360	28,7	320	25,6	356	28,3	1401	27,9
Ekonomik zorluklar	338	26,9	289	23,0	277	22,2	327	26,0	1231	24,5
Sokağa çıkamamak	69	5,5	58	4,6	59	4,7	31	2,5	217	4,3
Çocuklarımın eğitimden mahrum kalması	27	2,1	14	1,1	24	1,9	13	1,0	78	1,6
Sosyalleşmemek	17	1,4	16	1,3	21	1,7	7	0,6	61	1,2
Alışveriş yapamama	11	0,9	13	1,0	18	1,4	16	1,3	58	1,2
Aile içi şiddet	13	1,0	13	1,0	18	1,4	14	1,1	58	1,2
<u>Yasaklar Kısıtlamalar</u>	12	1,0	28	2,2	3	0,2	11	0,9	54	1,1
Korona oldum	15	1,2	4	0,3	11	0,9	12	1,0	42	0,8
Yalnızlık	15	1,2	5	0,4	9	0,7	13	1,0	42	0,8
Ulaşım sorunu	11	0,9	13	1,0	8	0,6	8	0,6	40	0,8
Yeterli temel gıdaya erişememe	9	0,7	10	0,8	6	0,5	13	1,0	38	0,8
Maske kullanmak	8	0,6	11	0,9	11	0,9	5	0,4	35	0,7
İşsizlik	6	0,5	4	0,3	10	0,8	3	0,2	23	0,5
Bakmakla yükümlü olduğum kişilerin bakımı	15	1,2	4	0,3	0	0,0	2	0,2	21	0,4
<u>İnsanların dikkatsizliği duyarsızlığı</u>	7	0,6	3	0,2	4	0,3	6	0,5	20	0,4
<u>Devletin Belediyenin ilgisizliği</u>	6	0,5	7	0,6	1	0,1	1	0,1	15	0,3

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 17.*Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları en büyük zorluk (Cinsiyete göre).*

	Kadın		Erkek	
	N	%	N	%
Sağlık riskleri	927	36,8	661	26,4
Zorluk yaşamadım	637	25,3	764	30,5
Ekonomik zorluklar	524	20,8	707	28,2
Sokağa çıkamamak	122	4,8	95	3,8
Çocuklarımın eğitimden mahrum kalması	58	2,3	20	0,8
Sosyalleşmemek	39	1,6	22	0,9
Alışveriş yapamama	30	1,2	28	1,1
Aile içi şiddet	34	1,4	24	1,0
<u>Yasaklar_Kısıtlamalar</u>	20	0,8	34	1,4
Korona oldum	26	1,0	16	0,6
Yalnızlık	24	1,0	18	0,7
Ulaşım sorunu	17	0,7	23	0,9
Yeterli temel gıdaya erişememe	12	0,5	26	1,0
Maske kullanmak	23	0,9	12	0,5
İşsizlik	4	0,2	19	0,8
Bakmakla yükümlü olduğum kişilerin bakımı	6	0,2	15	0,6
<u>İnsanların dikkatsizliği duyarsızlığı</u>	9	0,4	11	0,4
<u>Devletin-Belediyenin ilgisizliği</u>	4	0,2	11	0,4

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 18.

Katılımcıların pandemi sürecinde yaşadıkları en büyük zorluk (Ekonomik gelire göre).

	0 TL – 1500 TL		1501 TL – 2500 TL		2501 TL – 4000 TL		4001 TL – 6000 TL		6001 TL – 8000 TL		8001 TL ve daha fazla	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sağlık riskleri	11	7,2	292	28,6	817	35,4	300	30,2	119	36,7	49	21,7
Zorluk yaşamadım	19	12,5	263	25,8	595	25,8	279	28,1	117	36,1	128	56,6
Ekonomik zorluklar	99	65,1	324	31,7	514	22,3	218	22,0	50	15,4	26	11,5
Sokağa çıkamamak	4	2,6	43	4,2	104	4,5	56	5,6	6	1,9	4	1,8
Çocuklarının eğitimden mahrum kalması	2	1,3	14	1,4	29	1,3	30	3,0	1	0,3	2	0,9
Sosyalleşememek	1	0,7	11	1,1	24	1,0	17	1,7	3	0,9	5	2,2
Alışveriş yapamama	1	0,7	11	1,1	37	1,6	7	0,7	1	0,3	1	0,4
Aile içi şiddet	0	0,0	2	0,2	56	2,4	0	0,0	0	0,0	0	0,0
<u>Yasaklar Kısıtlamalar</u>	0	0,0	11	1,1	23	1,0	14	1,4	4	1,2	2	0,9
Korona oldum	0	0,0	9	0,9	16	0,7	16	1,6	1	0,3	0	0,0
Yalnızlık	1	0,7	10	1,0	17	0,7	10	1,0	2	0,6	2	0,9
Ulaşım sorunu	0	0,0	12	1,2	13	0,6	10	1,0	1	0,3	4	1,8
Yeterli temel gıdaya erişememe	0	0,0	3	0,3	14	0,6	10	1,0	11	3,4	0	0,0
Maske kullanmak	0	0,0	2	0,2	20	0,9	9	0,9	2	0,6	2	0,9
İşsizlik	10	6,6	9	0,9	3	0,1	1	0,1	0	0,0	0	0,0
Bakmakla yükümlü olduğum kişilerin bakımı	0	0,0	0	0,0	4	0,2	11	1,1	6	1,9	0	0,0
İnsanların dikkatsizliği duvarsızlığı	3	2,0	0	0,0	14	0,6	3	0,3	0	0,0	0	0,0
Devletin-Belediyenin ilgisizliği	1	0,7	5	0,5	6	0,3	2	0,2	0	0,0	1	0,4

Açıklama. Araştırma verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada, İHK uygulamalarının değerlendirilmesinde yapabilirlikler yaklaşımının bir çerçeve sağlayabileceği argümanından hareket edilmiştir. Yapabilirlikler yaklaşımının bir insan hakları yaklaşımı olması, bireylerin yaşam koşulları ve bu koşullar altında özgürlüklerinden faydalanmalarına engel olan unsurların belirlenmesinde bu yaklaşımı önemli bir analitik araç haline getirdiği söylenebilir.

Bu çerçevede, başta kırılgan gruplar olmak üzere tüm kent sakinlerinin kentteki insan hakları bağlamında ele alınması İHK uygulamaları ve yapabilirlikler yaklaşımının kesiştiği alanı oluşturmaktadır. Bu alan içinde yerel politikalar ile insan hakları normları arasındaki boşluğu doldurmaya yönelik daha fazla araştırma gerek yapabilirlikler yaklaşımına gerekse de İHK'ye ilişkin akademik yazına katkı sağlayacaktır. İHK uygulamalarının nispeten yeni uygulamalar olduğu göz önüne alındığında bu uygulamaların geçerliliği, özellikle de bireylerin yaşam kalitelerinde anlamlı bir fark yaratıp yaratmadığı önemli bir inceleme alanını oluşturmaktadır. Pandemi gibi neredeyse tüm kent sakinlerinin kırılganlaştığı kriz dönemlerinde İHK uygulamalarının kent sakinlerinin yapabilirlikleri bağlamında değerlendirilmesi bu uygulamaların sınanması için de bir fırsat yaratmaktadır. Bu bağlamda yerel politikalar aracılığıyla gündelik hayatın önemli birer aktörü olan belediyelerin bu türden kriz durumlarında hayata geçirdikleri uygulamaların bireylerin erişebilirliği, hizmetlerden yararlanırken nasıl bir muamele gördükleri, bireylerin talepleriyle uyuşup uyuşmadığı ve yine bireylerin yapabilirliklerinin sağlanmasına yönelik uygun koşulların yaratılıp yaratılmadığı çerçevesinde incelenmelidir.

Böylesine bir amaçla yapılan bu çalışmada, ortaya çıkan araştırma sonuçlarında Türkiye İHK Projesi'nin katılımcısı olan ve olmayan belediyelerdeki kent sakinleri arasında proje katılımcısı belediyeler lehine anlamlı farkların olması beklenirdi çünkü İHK uygulamalarının amacı kentte tüm aktörlerin politika tasarım ve uygulama süreçlerinde katılımcı bir şekilde rol almasıdır. Bu katılım yerel politikalar hakkında bilgi sahibi olma, politikaların oluşumunda taleplerin dikkate alınması, yerel yöneticiler ve kent sakinleri arasında etkili bir iletişimin varlığı gibi unsurları içermelidir. Hak ihlallerinin kapsamı geniş bir şekilde değerlendirilmelidir. Bilgiye erişim, haber alma, kararlara katılabilme bu perspektifte hak olarak görülmelidir. Bu konuların hak olarak değerlendirilmesiyle hak ihlallerinin artma ve belediyelerin de bu hakların sağlanmasındaki rolünü anlama fırsatı yakalanabilir. Bu aynı zamanda kent hakkına ilişkin de gerek Lefebvre'nin gerek de günümüz politika belgelerinin değindiği bir gerekliliktir. Ancak bu sayede kent yaşamını dönüştürebilme durumundan, yani kent hakkının varlığından bahsedilebilir. Oysa araştırma bulguları yazında gösterildiği gibi insan haklarına dayalı bir politika tasarım ve uygulama süreçlerinin varlığından bahsetmeye izin vermemektedir. Oysa altı hipotez içerisinde yalnızca belediyeye yapılan destek başvurularında İHK Projesi katılımcısı belediyeler lehine istatistiksel olarak anlamlı tek bir sonuç çıkmış, diğer hipotezlerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Belediye hizmetlerinin pandemi ile mücadeledeki önemine her iki grupta yer alan ilçelerdeki kent sakinleri neredeyse eşit düzeyde bir önem atfetmişlerdir. Yine, belediye faaliyetlerinden haberdar olma konusunda da İHK projesi katılımcısı olan ve olmayan belediyeler arasında da anlamlı bir farkın olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bu sonuçların pandemi sürecinde ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve politik ilişkiler içerisinde yorumlanması gerekmektedir. Araştırma, sonuçların altında yatan sosyo-ekonomik çelişkilerin, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedenlerinin ortaya konması bakımından sınırlı bir kapsama sahiptir. Bununla birlikte araştırma sonuçlarıyla İHK taahhüdünün belediye uygulamalarına ne derece yansıyor yansımadağına ilişkin birtakım tespitler yapılabilmektedir. İHK taahhüdünün bir prestij konusu olarak kalmaması için bu taahhüdün tüm politika tasarım ve uygulamalarında hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Her ne kadar İHK taahhüdü belediyeler açısından bağlayıcı bir niteliğe sahip olmasa da belediyelerin yetkili organlarıncı böyle bir taahhütte bulunmaları insan haklarının yerleştirilmesi bağlamında önemli bir adımdır. Taahhütte bulunsun veya bulunmasın belediyelerin kırılgan gruplar özelinde çalışmaları vardır. İHK taahhütlerinin, bu grupların güçlendirilmesi ve insan haklarının yerleştirilmesi için itici bir motivasyon olma potansiyeli bulunmaktadır.

İHK uygulamaları yeni, fakat insan haklarının yerel düzeyde güçlendirilmesi ve kırılgan grupların yaşam kalitelerinin artırılması için potansiyeli olan uygulamalardır. Türkiye İHK Projesi sürecinde yaşanan pandemi krizi, projenin sonuçlarının günlük pratiklerde görülmesi üzerinde kısıtlayıcı etkiler yaratmış olabilir. Dolayısıyla bu belediyelerin özelinde İHK uygulamalarının takip edilmesi, belediye çalışanlarının konuyla alakalı farkındalık düzeylerinin incelenmesi ve kent sakinlerinin yapabilirliklerinin anlaşılabilmesi için daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu sayede hem İHK uygulamaları için yapabilirlikler ve özgürlükler temelinde bir katkı sağlanabilir hem de kent sakinlerinin anlamlı gördükleri bir hayatı yaşamaları önündeki engeller ve bu anlamlı hayatın koşulları politikalar nezdinde tartışılabilir.

Teşekkürler

Bu araştırmanın uygulanması için desteklerini esirgemeyen Raoul Wallenberg Enstitüsü'ne, Raoul Wallenberg Enstitüsü'nden Dr. İlhami Alkan Olsson'a, Research Worldwide İstanbul'a, Türkiye İnsan Hakları Kentleri Projesi'nin yürütücüsü Bahar Özden Coşgun'a, araştırmaya akademik değerlendirmelerini sunan ve doktora tezimin danışmanı olan İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Gülay Günlük Şenesen'e, Marmara Üniversitesi'nden Prof. Dr. Devrim Dumludağ'a, çalışmalarım sırasında akademik katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Seda İrem Çakırca Yüceoğlu'na ve Doç. Dr. Ülke Evrim Uysal'a, araştırma kapsamında ön görüşmelerle sahaya ilişkin bilgi aktarımda bulunan Büyükçekmece Belediyesi'nden Şilan Eraslan, Başak Sancar ve Damla Karanuh'a, Maltepe Belediyesi'nden Bahadır Keşan ve Savaş Eroğlu'na, Üsküdar Belediyesi'nden Üzeyir Işık ve Harun Kopuz'a, Zeytinburnu Belediyesi'nden Osman Dinç ve Sami Ünlü'ye, saha çalışmalarının yürütülmesinden dolayı Etik Araştırma Şirketi'ne ve çalışmaların incelenmesinde desteğini esirgemeyen Kayseri Erciyes Üniversitesi'nden Doç. Dr. İnanç Özekmekçi'ye katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Kaynakça

- Belediye Kanunu. (2005, 3 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 25874). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050713-6.htm>
- Aday, L. A. (1994). Health status of vulnerable populations, *Annual Review of Public Health*, 15(1), 487-509. <https://doi.org/10.1146/annurev.pu.15.050194.002415>
- Agormedah, E. K., Henaku, E. A., Ayite, D. M. K. & Ansah, E. A. (2020). Online learning in higher education during covid-19 pandemic: A case of Ghana. *Journal of Educational Technology & Online Learning*, 3(3), 183-210. <https://doi.org/10.31681/jetol.726441>
- Anaby, D., Ryan, M., Palisano, R. J., Levin, M. F., Gorter, J. W., Avery, L., Cormier, I., Teplicky, R., Coulter, J. & Hanes, J. (2021). Participation during a pandemic: Forging new pathways. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 41(2), 115-119. <https://doi.org/10.1080/01942638.2021.1875739>
- Anand, P. B. (2018). Cities and the capability approach. İçinde F. Comim, P. B. Anand & S. Fennell (Eds.), *New frontiers of the capability approach* (ss. 519-548). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108559881.022>
- Baumgartel, M. (2021). Dispute settlement. İçinde P. Aust & J. E. Nijman (Eds.), *Research handbooks in international law* (ss. 147-157). Edward Elgar Publishing Limited.
- Baumgärtel, M. & Oomen, B. (2019). Pulling human rights back in? Local authorities, international law and the reception of undocumented migrants. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 51(2), 172-191. <https://doi.org/10.1080/07329113.2019.1624942>
- Birleşmiş Milletler. (2018). *Yeni kentsel gündem: Herkes için sürdürülebilir kentler ve yerleşimlere ilişkin Kito Bildirgesi*. <http://habitat3.org/wp-content/uploads/NUA-Turkish.pdf>
- Bhanot, D., Singh T., Verma, S. K. & Sharad, S. (2021). Stigma and discrimination during covid-19 pandemic. *Frontiers in Public Health*, 8(577018). <https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.577018>
- Broderick, A. (2018). Equality of what? The capability approach and the right to education for persons with disabilities. *Social Inclusion*, 6(1), 29-39. <https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1193>
- Burchardt, T. (2008). Monitoring inequality: Putting the capability approach to work. İçinde G. Craig, T. Burchardt & D. Gordon (Eds.), *Social justice and public policy: seeking fairness in diverse societies* (ss. 205-229). The Policy Press.
- Burchardt, T. & Vizard, P. (2011). ‘Operationalizing’ the capability approach as a basis for equality and human rights monitoring in twenty-first-century Britain. *Journal of Human Development and Capabilities*, 12(1), 91-119. <https://doi.org/10.1080/19452829.2011.541790>
- Clark, D. A. & Hodgett, S. (2019). The integrated capabilities framework: Exploring multiculturalism and human well-being in participatory settings. İçinde D. A. Clark, M. Biggeri & A. A. Frediani (Eds.), *The capability approach, empowerment and participation: Concepts, methods and applications* (ss. 223-260). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-35230-9>

- Davis, M. F. (2017). Introduction. İçinde M. F. Davis, T. Gammeltoft-Hansen & E. Hanna (Eds.), *Human rights cities and regions: Swedish and international perspectives* (ss. 3-7). CA Andersson.
- Deneulin, S. (2014). Creating more just cities: The right to the city and capability approach combined. *Bath Papers in International Development and Wellbeing No 32*. Bath: University of Bath, Centre for Development Studies (CDS). <http://hdl.handle.net/10419/128127>
- Drydyk, J. (2011). Responsible pluralism, capabilities, and human rights. *Journal of Human Development and Capabilities: A Multi-Disciplinary Journal for People-Centered Development*, 12(1), 39-61. <https://doi.org/10.1080/19452829.2011.541734>
- Edgell, A. B., Lachapelle, J. Lührmann, A. & Maerz, S. F. (2021). Pandemic backsliding: Violations of democratic standards during covid-19. *Social Science & Medicine*, 285(114244). <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114244>
- Elson, D. (2003). Gender justice, human rights, and neo-liberal economic policies. İçinde M. Molyneux & S. Razavi (Eds.), *Gender justice, development, and rights* (ss. 78-114). Oxford University Press.
- Forbes-Mewett, H. & Nguyen-Trung, K. (2019). Defining vulnerability. İçinde H. Forbes-Mewett & K. Nguyen-Trung (Eds.), *Vulnerability in a mobile world* (ss. 5-27). Emerald Publishing Limited.
- Fukuda-Parr, S. (2007). *Human rights and human development*. The Human Rights Institute: University of Connecticut Economic Rights Working Paper Series Working Paper 4. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2212866>
- Fukuda-Parr, S. (2011). The metrics of human rights: Complementarities of the human development and capabilities approach. *Journal of Human Development and Capabilities*, 12(1), 73-89. <https://doi.org/10.1080/19452829.2011.541750>
- Fukuda-Parr, S., Lawson-Remer, T. & Randolph, S. (2009). An index of economic and social rights fulfillment: Concept and methodology. *Journal of Human Rights*, 8(3), 195-221. <https://doi.org/10.1080/14754830903110194>
- Grigolo, M. (2016). Towards a sociology of the human rights city: Focusing on practice. İçinde B. Oomen, M. F. Davis & M. Grigolo (Eds.), *Global urban justice: The rise of human rights cities* (ss. 276-293). Cambridge University Press.
- Grigolo, M. (2017). Local governments and human rights: Some critical reflections, *Columbia Human Rights Law Review*, 49(1), 67-98.
- Günlük-Şenesen, G., Yücel, Y., Yakar-Önal, A., Ergüneş, N. & Yakut-Çakar, B. (2017). *Kadınsız kentler: Toplumsal cinsiyet açısından belediyelerin politika ve bütçeleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Günlük-Şenesen, G., Arun, Ö., Aykara, A., Sunata, U. & Yücel, A. Y. (2021). *Human rights cities indicators*. İstanbul: Raoul Wallenberg Institute & Research Worldwide İstanbul.
- Hanotier, F. (t.y.). *Webinar [Human Rights Cities Network Webinars] The human rights cities & covid 19: The way forward*. Şubat 05, 2023'te <https://humanrightscities.net/wp-content/uploads/2020/12/HRCN-Webinars-Final.pdf> den erişildi
- Harvey, D. (2008). The right to the city, *New Left Review*, 53 (5), 23-40.

- Kavas Bilgiç, A. (2020). Covid-19 ile mücadele sürecinde yerel yönetimlerin genel görünümü. *İdealkent*, 11(31), 2084-2112. <https://doi.org/10.31198/idealkent.817322>
- Kjaerum, M., Andersson, J., Lindström, A. & Warfvinge, T. (2017). Human rights cities and regions in the embryonic stage – the Swedish case. İçinde S. Philipp & K. Starl (Eds.), *Focusing on human rights at local and regional level* (ss. 93-98). ETC Graz.
- Kjaerum, M., Davis, M. F., Fredriksson, G. & Sartori Reis, I. (2018). *Human rights cities and the SDGs*. Raoul Wallenberg Institute of Human Rights.
- Kuran, C., Morsut, C., Kruke, B., Krüger, M., Segnestam, L., Orru, K., Nævestad, T., Airola, M., Keränen, J., Gabel, F., Hansson, S. & Torpan, S. (2020). Vulnerability and vulnerable groups from an intersectionality perspective. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 50(101826). <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2020.101826>
- Laruffa, F. (2020). What is a capability-enhancing social policy? Individual autonomy, democratic citizenship and the insufficiency of the employment-focused paradigm, *Journal of Human Development and Capabilities*, 21(1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/19452829.2019.1661983>
- Lefebvre, H. (2018). *Şehir hakkı*. Sel Yayıncılık.
- Marcuse, P. (2010). Rights in cities and the right to the city?. İçinde A. Sugranyes & C. Mathivet (Eds.), *Cities for all: Proposals and experiences towards the right to the city* (ss. 87-98). Habitat International Coalition.
- Mechanic D. & Tanner J. (2007). Vulnerable people, groups, and populations: societal view. *Health Aff (Millwood)*, 26(5), 1220-1230. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.26.5.1220>
- Nussbaum, M. C. (2018). *Yapabilirlikler yaratmak: İnsani gelişmişlik yaklaşımı*. İletişim Yayınları.
- Oomen, B. (2018). Human Rights Cities: The politics of bringing human rights home to the local level. İçinde J. Handmaker & K. Arts (Eds.), *Mobilising international law for 'global justice'* (ss. 208-232). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.4135/9781473909335.n39>
- Oomen, B. & Baumgärtel, M. (2014). Human rights cities. İçinde A. Mihr & M. Gibney (Eds.), *The SAGE handbook of human rights* (ss. 709-730). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781473909335>
- Oomen, B. & Baumgärtel, M. (2018). Frontier cities: The rise of local authorities as an opportunity for international human rights law. *The European Journal of International Law*, 29(2), 607-630. <https://doi.org/10.1093/ejil/chy021>
- Özgün, C. (2021). Koronavirüs salgınının belediye hizmetlerine etkisi: Trabzon örneği, *Karadeniz Araştırmaları*, 17(71), 571-589. <https://doi.org/10.12787/KARAM1734>
- Randolph, S., Fukuda-Parr, S. & Terra, L. R. (2010). Economic and social rights fulfillment index: Country scores and rankings. *Journal of Human Rights*, 9(3), 230–261. <https://doi.org/10.1080/14754835.2010.501257>
- Randolph, S., Fukuda-Parr, S., Lawson-Remer, T., Reisinger, U. & Stewart, J. (2017). SERF index methodology (2017 Technical Note). Economic and Social Rights Empowerment Initiative. https://serfindex.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/1843/2017/12/SERF-Index-Methodology-Version-2017-Technical-Note_final.pdf

- Research Worldwide Istanbul. (t.y.). *İnsan hakları kentleri*. Şubat 02, 2021'de <https://www.rwistanbul.org/insan-haklari-kentleri.php> den erişildi
- Robeyns, I. (2003). Sen's capability approach and gender inequality: Selecting relevant capabilities. *Feminist Economics*, 9(2-3), 61-92. <https://doi.org/10.1080/1354570022000078024>
- Robeyns, I. (2005). The capability approach: A theoretical survey. *Journal of Human Development*, 6(1), 93-117. <https://doi.org/10.1080/146498805200034266>
- Sağlık Bakanı Koca, Türkiye'deki ilk virüs vakasını açıkladı. (2020, Mart 11). BBC. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51828267>
- Sarafian, I. (2022). Key considerations: Tackling structural discrimination and covid-19 vaccine barriers for Roma communities in Italy. *Social Science in Humanitarian Action Platform (SSHAP)*. <https://doi.org/10.19088/SSHAP.2022.014>
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle kalkınma*. İletişim Yayınları.
- Sen, A. (2005). Human rights and capabilities. *Journal of Human Development*, 6(2), 151-166. <https://doi.org/10.1080/14649880500120491>
- Sen, A. (2010) The place of capabilities in a theory of justice. İçinde H. Brighouse & I. Robeyns (Eds.), *Measuring justice: Primary goods and capabilities* (ss. 239-253). Cambridge University Press.
- Şeker, M., Bakış, Ç. & Dizeci, B. (2018). *İnsani Gelişme Endeksi - İlçeler (İGE-İ) 2017 Tüketiciden İnsana Geçiş*. İnsani Gelişme Vakfı. http://ingev.org/raporlar/IGE_RAPOR_2017.pdf
- Şimşek, N., Albayrak, E., Selvi, Y., İzgi, N. G. & Bektaş, O. (2022). Experiences of older people in the covid-19 process towards stigmatization and anxiety: A qualitative study. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 2022; 14(Ek 1), 11-20. <https://doi.org/10.18863/pgy.1005892>
- The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (1993). *Vienna Declaration and Programme of Action*. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>
- The People's Decade for Human Rights Education. (2007). *Human Rights Learning and Human Rights Cities* (Achievements Report). <https://web.archive.org/web/20220703212857/https://www.pdhr.org/achievements-HR-cities-mar-07.pdf>
- The United Nations. (2000). *United Nations millennium declaration – (Resolution 52/2 adopted by the General Assembly)*. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/559/51/PDF/N0055951.pdf?OpenElement>
- The United Nations. (2015a). *Role of local government in the promotion and protection of human rights* (Final report of the Human Rights Council Advisory Committee). <https://digitallibrary.un.org/record/848739>
- The United Nations. (2015b). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. (A/RES/70/1) <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

- The United Nations. (2022). *Local government and human rights* (Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights). <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G22/412/02/PDF/G2241202.pdf?OpenElement>
- The United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). *World population prospects 2019: Highlights* (ST/ESA/SER.A/423). https://population.un.org/wpp/publications/files/wpp2019_highlights.pdf
- The United Nations Development Programme. (1990). *Human development report 1990*. <https://www.un-ilibrary.org/content/publication/7007ef44-en>
- The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. (2021). *COVID-19 and violence against women: What the data tells us*. <https://www.unwomen.org/en/news-stories/feature-story/2021/11/covid-19-and-violence-against-women-what-the-data-tells-us>
- The World Health Organization. (2020). *WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020*. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- The World Human Rights Cities Forum. (2011). *Globalizing human rights from below: Challenge of human rights cities in the 21st Century*. <https://www.uclg-cisd.org/sites/default/files/Gwangju%20Declaration%20on%20Human%20Rights%200Cities%20%282011%29.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (t.y.). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. Kasım 09, 2021'de <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95> den erişildi
- Urhan, G. & Arslankoç, S. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde sosyal politika ve yerel yönetimler: İstanbul ilçe belediyeleri örneği. *Çalışma ve Toplum*, 2(69), 945-980.
- van den Berg, E. & Oomen, B. (2013). Towards a decentralization of human rights: The rise of human rights cities. İçinde T. van Lindert & D. Lettinga (Eds.), *The future of human rights in an urban world: Exploring opportunities, threats and challenges* (ss. 11-16). Amnesty International Netherlands.
- Vaughan, R. (2007). Measuring capabilities: An example from girls' schooling. İçinde M. Walker & E. Unterhalter (Eds.), *Amartya Sen's capability approach and social justice in education* (ss.109-130). Palgrave Macmillan.
- Vizard, P. (2016). Inequality and public action. *Journal of Human Development and Capabilities*, 17(3), 453-459. <https://doi.org/10.1080/19452829.2016.1203032>
- Whiteside, N. & Mah, A. (2012). Human rights and ethical reasoning: Capabilities, conventions and spheres of public action. *Sociology*, 46(5), 921-935.
- Yücel, Y. (2022). Capabilities indicators for human rights cities in Turkey: A gender-specific approach. *Social Indicators Research*, 159, 495-522. <https://doi.org/10.1007/s11205-021-02741-4>

Information About the Article/Makale Hakkında Bilgiler

Conflict of interests/ Çıkar Çatışması

The author has no conflict of interest to declare.

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Grant Support/ Finansal Destek

The author declared that this study has received financial support.

Yazar bu çalışma için finansal destek aldığını beyan etmiştir.